

APLICAȚII ALE LIBERTĂȚII ȘI ALE AUTENTICITĂȚII RELIGIOASE ÎN DECONSTRUCȚIA SPAȚIULUI SACRU ȘI PRACTICILOR LITURGICE ÎN CADRUL MIȘCĂRII CREȘTINISMULUI EMERGENT

Ps. drd. Laurențiu NISTOR

Universitatea Adventus din Cernica

laurentiu.nistor@uadventus.ro

Abstract: *Applying Religious Freedom and Authenticity in the Deconstruction of Sacred and Liturgical Practices in the Emergent Christianity Movement*

The expression of the post-modern concern for authenticity and the assumption of individual freedom in religious life is articulated in the avant-garde movement of emerging Christianity, and its emergent churches. Within this movement, the fundamental components of religious deconstructed, and of these the deconstruction of sacred space will be examined.

Keywords: *Applied freedom of worship, emergent church, post-modern christianity, liturgical space*

Mișcarea creștinismului emergent sau Introducerea „Conversației”

La finalul secolului 20 și începutul secolului 21 a început o mișcare creștină care transgresează o serie de frontiere și etichete teologice și religioase, mișcare considerată protestantă, dar și post-protestantă, evanghelică, dar și post-evanghelică, liberală și post-liberală, conservatoare și post-conservatoare, anabaptistă, reformată, harismatică, neoharismatică și post-harismatică. Biserici emergente se găsesc cu precădere în America de Nord, Europa Occidentală, Australia, Noua Zeelandă și Africa, deși aspecte ale creștinismului emergent se regăsesc și în cadrul denominațiilor tradiționale creștine în funcție de opțiunile congregațiilor locale.

Promotorii mișcării doresc să depășească etichetele de conservator și liberal și numesc această mișcare o „conversație” internă în creștinism prin care intenționează să sublinieze natura descentralizată, multipolară, diversă, dialogică și în constantă devenire a mișcării, care încearcă să reziste definirii.¹ Participanții afirmă că doresc să își exprime credința într-o societate postmodernă, iar cei mai mulți își exprima dezamăgirea față de instituția și caracteristicile bisericii organizate de moștenire atât tradiționalistă, cât și modernistă, în structurile ei – rituale, fizice și sociale – omiletică, sacramente, conducere, relații comunitare, organizarea spațiului congregațional.

Fondul „Conversației” – impulsul conștiinței libere, nevoia de autentic și verificarea integrității

Ca orice mișcare critică față de instituții istorice sau tradiții, discursul creștinismului emergent naște reacții foarte variate din partea creștinismului „precedent” – de la simpla „păzire a porților”, la avertizări, evaluări critice teologice, critici sociologice, în cadrul unui larg spectru socio-religios și academic, iar din acest punct de vedere se poate spune că, din perspectiva interioară a creștinismului, conversația există.

Influența post-modernă în cadrul creștinismului emergent se observă în critica față de formele autorității centrale și față de frontierele definițiilor tradiționale,² care sunt văzute ca obstacole în calea autenticității, care a devenit un reper suprem.³ În drumul spre actualizarea acestui deziderat de recuperare a miezului creștin dincolo de ambalajul social, cultural și economic, libertatea de exprimare și de conștiință, precum și integritatea sunt implicate în mod activ: recursul la exprimarea liberă – pe de-o parte prin a pune sub semnul întrebării manifestări tradiționale ale sentimentului și conștiinței religioase asigură locul credinței creștine

1 Pentru o cartografiere recentă a poziționărilor lumii evanghelice, preponderent nord-americană, la mișcarea creștinismului emergent vezi Travis Cooper, “Emerging, Emergent, Emergence: Boundary Maintenance, Definition Construction, and Legitimation Strategies in the Establishment of a Post-Evangelical Subculture.” *Journal for the Scientific Study of Religion* 56, no. 2 (2017): 398–417.

2 Scott Smith, *Authentically Emergent: In search of a truly progressive Christianity*, Eugene: Cascade Books, 2018, 7.

3 Bielo, James S. *Emerging evangelicals: Faith, modernity, and the desire for authenticity*. New York: New York University Press, 2011, 16-21, 54.

autenticului, iar pe de altă parte prin apelul constant la transparență și integritate ca principii se verifică autenticitatea acesteia.⁴

Având acestea în vedere existența unei astfel de mișcări demonstrează necesitatea libertății de conștiință⁵ pentru începerea unui dialog, iar integritatea acestei asigurări face acest dialog posibil. Întrucât concepțiile, atunci când sunt preluate de către o comunitate, pe parcursul acestui articol vom observa cum se aplică concret, în domenii de evlavie practică, *lex orandi, lex credendi* în mișcarea creștinismului emergent.

Primul element al „Conversației” – tradițiile spațiale din creștinismul *mainstream* cu care creștinii emergenți dialoghează

Clădirile bisericilor creștine se bucură de o istorie bogată. Primele secole au fost marcate de ilegalitatea în care se afla cultul, iar închinarea avea loc cu precădere în clandestinitate, sau în spațiul domestic privat. Exemplul din Dura-Europos ne dezvăluie din practicile pre-constantiniene un cult diferențiat și o utilizare specializată a spațiului.⁶ Însă în timpul secolul patru creștinismul intră în legalitate în spațiul public și adoptă un alt plan spațial care era în uz cultic precreștin – planul bazilical – care a rămas în uz până astăzi.

Vom contrasta mișcarea creștină emergentă (MCE) cu cele trei tipologii de biserici în care grupează Richard Kieckhefer bisericile creștine în funcție de utilizarea spațiului – bisericile sacramentale clasice, bisericile protestante și bisericile moderne evanghelice moderne/comunitare/neo-protestante. În analiza acestui „dialog” dintre MCE și creștinismul *mainstream* acceptat vom omite contrastarea cu mega-bisericile din Statele Unite ale Americii, precum comparația cu o altă formă radicală de organizare eclezială – mișcarea *bisericii de acasă/la domiciliu/celulară*, care

4 Autenticul este aici un sinonim pentru integritate – una dintre preocupările constante – verificarea coerenței și consecvenței integrității. Scott Smith, *Authentically Emergent : In search of a truly progressive Christianity*, Eugene: Cascade Books, 2018, 7 În mod constant MCE încearcă distanțarea față de creștinismul de masă, fie contemporan și consumerist, fie istoric și tradițional. Exemple pentru primul caz se găsesc în Bielo, James S. *Emerging evangelicals: Faith, modernity, and the desire for authenticity*.50, 51.

5 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Key aspects of the Freedom of Conscience.” *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Editions IARSIC, Les Arsc, France, vol. 6, no. 1 (2016): 30-37.

6 James F. White, *Protestant Worship and Church Architecture: Theological and Historical Considerations*, Eugene, Ore: Wipf and Stock Pub, 2003. 60.

reprezintă o formă de întoarcere la organizarea pre-constantiniană, mult simplificată și care nu e la fel de intențională în organizarea spațiului sacru.

Biserica sacramentală clasică își păstrează forma ei de bază ce provine din planul bazilical, adoptat de creștinism pentru uz liturgic o dată cu legitimarea cultului public pentru creștini în secolul patru, cum sunt de acord mulți istorici ai arhitecturii sacre,⁷ o structură lungă cu culoare în jurul unor rânduri de bănci, care se finalizează cu o absidă. Variații ale acestei structuri se găsesc în bisericile Ortodoxe, Romano-Catolice, Anglicane, dar și în alte tradiții. Elemente de bază sunt *naosul* (de obicei orientat spre apus) și *altarul* (de obicei orientat spre răsărit). Centrul focal conform orientării longitudinale ca spațiu sacramental prin excelență este altarul,⁸ așezând sacramentul în centrul atenției congregației. Un astfel de spațiu evocă imanența lui Dumnezeu și posibilitatea închinătorilor de a transcende spațiul mundan comun. În bisericile de acest gen folosesc în abundență elemente decorative cu rol simbolic (un exemplu clasic în acest sens este Santa Maria Maggiore din Roma, din secolul V).

Tradiția bisericii evanghelice moderne clasice, spre deosebire de cea sacramentală are în vedere predicarea evangheliei. În tradiția evanghelică modernă accentul liturgic este diminuat: interiorul este mai degrabă asemănător cu un amfiteatru sau un auditoriu, iar punctul focal este *amvonul*. Spațiul de obicei este restrâns, distanța dintre congregație și pupitrul amvonului este mică, încurajând interacțiunea dintre predicator și congregație. Estetica se supune scopului edificării membrilor congregației, de aceea simplitatea este mai degrabă norma, artificiile decorative fiind păstrate la minim, iar elemente simbolice sunt sumare și mult mai puține, oferind o atmosferă mai degrabă austeră în comparație cu bisericile ce aparțin tradiției sacramentale clasice. Exemple ale acestei tradiții se observă în arhitectura olandeză reformată din secolul al XVI-lea, model preluat de mișcările revivaliste ale secolului al XIX-lea din Marea Britanie și Statele Unite și care se regăsește în cadrul denominațiilor neo-evanghelice sau neo-protestante (cum sunt cunoscute în România).

De factură mai recentă, este ceea ce numește Kieckhefer, biserica modernă comunitară (*modern communal church*). Este concepută pentru a accentua importanța congregării efective pentru închinare/actul liturgic

7 Fiddes, Victor H. *The Architectural Requirements of Protestant Worship*, Toronto: Ryerson Press, 1961, 25.

8 Kieckhefer, Richard. *Theology in Stone: Church Architecture from Byzantium to Berkeley*. New York: Oxford University Press, 2008, 11.

a oamenilor – pentru aceasta structura va avea spațiu social amplu la intrare în care enoriașii să se adune și să socializeze. Intenția acestui concept de biserică este ca biserica să funcționeze și ca spațiu social care să coaguleze comunitatea, împrumutând din funcțiile neliturgice ale unui spațiu comunitar⁹ în care credincioșii se întâlnesc și au comuniune, act care facilitează pe parcurs dezvoltarea unei comunități de închinători. În acest caz centrul focal este adunarea, spațiul congregațional. Atmosfera intenționată va fi una ospitalieră, caldă, pregătită pentru o comunitate celebrantă. În această tradiție mai recentă, simbolismul evident nu este expus la fel de dens ca în cazul bisericii sacramentale clasice, dar este mai bogat decât în cazul biserica evanghelică clasică. Un exemplu dat de Kieckhefer este Biserica Metodistă Unită din Northfield Minnesota.¹⁰

Aceste trei tradiții conceptuale, par a oferi în retrospectivă un parcurs deconstructivist pe care, în urma apariției mișcării trans-denominaționale deconstructiviste a Creștinismului Emergent. Acesta mișcare a apărut inițial în spațiul protestant și occidental, iar apoi s-a extins spre catolicism¹¹ și în creștinismul neo-evanghelic și/sau harismatic din sudul global. Mișcarea este critică față de elementele religioase instituționale/izate (formalism, tradiției, hegemonie ierarhică, instituționalizare, taxonomii, etc.) și militează pentru o simplificare radicală, o recuperare a creștinismului primar radical, nedenuminațional, dezinstituționalizat, inclusivist, bogat în diversitate, și foarte angajat social. Într-o 2014 Gerardo Marti și Gladys Ganiel afirmă că „Mișcarea Creștinismului Emergent (MCE) este una dintre cele mai importante reîncadrări ale religiei din Creștinismul Occidental din ultimele două decade”.¹²

Creștinismul emergent rezistă definițiilor însă anumite caracteristici sunt prezente la fiecare nivel – toți sunt de acord că este o MCE este o conversație. Există tendințe radicale care cer o eradicare a similitudinilor cu creștinătatea tradițională, însă există și aripi mai moderate care caută să lucrează din interiorul structurilor teologice existente pentru a elabora

9 Această polivalență a spațiului sacru se regăsește și în islam, moscheea fiind un spațiu cu multiple roluri pentru credincioșii musulmani.

10 Kieckhefer, 14.

11 Vezi excelenta prezentare de Mark Lloyd Taylor și Alissabeth Newton. “Praying at the Edges: Theology of an ‘Emergent,’ Anglo-Catholic Sunday Evening Eucharist.” *Worship* 90, no. 3 (May 2016): 246–69.

12 Gerardo Marti și Gladys Ganiel, *The Deconstructed Church: Understanding Emerging Christianity*, New York: Oxford University Press, 2014, 5.

viziuni critice cu privire creștinismul modern. Rezistența la stigmatizarea interioară (a grupurilor și tendințelor), cât și dorința de a evita stigmatul din partea creștinilor conservatori *mainstream*, coroborate cu elanul reformist creează o dinamică esențială de afirmare prin crearea unor cadre definitorii noi, cadre alternative care caută expres relevanța. Evitarea cu obstinație a etichetelor permite varietate și fluiditate în mișcare, precum și o detașare de frontierele denominaționale sau tradiționale.¹³ De asemenea întâlnirile acestor creștini sunt marcate de evanescență, de tranzitoriu și considerate astfel ca aparținând deconstructiv unei cvasi-instituții în opoziție cu permanența predictibilă a formelor anterioare.¹⁴ Mișcarea a fost asemănată cu rețelele emergente ale noilor mișcări sociale și cu activismul acestora.¹⁵ O element general pe care analiștii sociali îl observă la această mișcare trans-denominațională și trans-națională este o orientare religioasă a spre o *continuuă practică a deconstrucției ritualului religios* și care are suficient avânt pentru a fi luată în considerare și analizată ca avangardă a expresiei religioase creștine.

Deși mișcarea nu este cea mai numeroasă aripă a creștinismului contemporan,¹⁶ în afara celor 200 de comunități care se definesc explicit ca emergente în creștinism, ideile din spatele creștinismului emergent sunt explorate și încorporate în creștinismul existent în diferite forme.¹⁷ De asemenea, deși există aparența dezinteresului religios în spațiul occidental – această aparență este dată în raport cu manifestarea tradițională a religiosului - întrucât conform sondajului lui Gladys și Gerardo participarea la serviciile religioase săptămânale este de 58% la cei care se declară că aparțin unui grup creștin emergent, din care care 33% declară că participă la activități mai des (!) decât o dată pe săptămână.¹⁸

---

13 Ibidem., 5.

14 John Caputo în *What Would Jesus Deconstruct? The Good News of Post-modernism for the Church*. Grand Rapids, Baker Academic, 2007, 129, în Gerardo & Gladys, 6.

15 Tony Jones *The Church Is Flat: The Relational Ecclesiology of the Emerging Church Movement*. Minneapolis: JoPa Group, 2011 în Gerardo & Gladys, 6.

16 Cea mai rapidă creștere este a creștinismului harismatic – 1 din 4 din creștinii lumii aparține unei mișcări/denominațiuni harismatice sau revivaliste - Pew Research Center, Pentecostal Resource Page, Pew Research: Religion and Public Life Project, October 5, 2006, <http://www.pewforum.org/2006/10/05/pentecostal-resource-page/>, accesată pe 07.06.2018.

17 Josh Packard în Matthew Engelke, James Bielo identifică 700 de comunități evanghelice emergente în Statele Unite. Gerardo & Gladys, 6.

18 De asemenea în ciuda scepticismului cu care sunt întâmpinate formele mai evanescente și tranziente ale creștinismului emergent, ca de exemplu biserica – bar / biserica-în-bar, prima de

Dacă expresia arhitecturală și organizarea spațială a cadrului cultic din tradițiile creștine istorice și moderne este ancorată într-un corpus dogmatic ferm care se concentrează fie asupra sacramentelor, fie asupra predicării evangheliei, fie asupra comuniunii congregaționale, ne propunem în continuare o explorare a formelor și contextelor în care se manifestă și se regăsește acest creștinism emergent, în speranța observării acelor principii care se exprima spațial și/sau arhitectural.

Formele răspunsului în „Conversația” religioasă din partea creștinismului emergent

Practici congregaționale din mișcarea creștinismului emergent

Așadar, discursul creștin emergent recurge în mod expres la forme noi, în contrast deliberat față de evanghelicismul tradițional, mega-bisericile sau bisericile *mainstream* – acest proces îl numește „conversație” în sensul că se constituie ca răspuns la realitățile existente deja, creând o conversație într-un spațiu în care anterior exista doar un monolog. Procesul deconstrucției este constitutiv ca esență și în mod intenționat întâlnirile sunt participative și propun o expresii noi ale a spiritualității în maniere multi-modale și variate individual. Deconstrucția are ca obiectiv critic crearea unui spațiu al răspunsului individual și pentru aceasta în MCE au fost recuperate din mai multe tradiții forme care au răspuns dorințelor participanților, indiferent de origine. Această hibridizare se reflectă și într-o eterogenia a câmpului religios organizațional, care în mod necesar duce la selectarea sau crearea unui spațiu și unui mediu în care acestea să poată avea loc păstrând diversitatea reconstruită.¹⁹

În contrast cu mega-bisericile care împrumută din stilul culturii pop și de consum, MCE refuză aceste tradiții și sfidează convențiile unei liturgici formulaice, evitând tipicuri stricte ale devoțiunii și închinării, dar nu reușesc să elimine complet elemente precum cântarea colectivă, rugăciunea publică, forme ale predicării, oferirea de suport financiar și chiar anunțuri bisericești. MCE, deși reimaginează forme, rămâne ancorată în

---

...genul acesta a fost acceptată oficial în Londra în 1955 ca extensie/afiliere a bisericii St. Anne din Londra, în zona Soho, iar de atunci bisericile de genul acesta continuă să existe și nu doar în Marea Britanie. Gerardo & Gladys, 13.

19 Paul DiMaggio Dimaggio, Paul. 1988. *Interest and Agency in Institutional Theory*. In L. Zucker ed., *Institutional Patterns and Culture*. Cambridge, MA: Ballinger, 3–22 citat în Gerardo & Gladys, 110.

paradigmele închinării congregaționale dezvoltate în ultimii 2000 de ani de creștinism, care conțin rugăciune, cântec, citirea scripturii și învățarea într-un spațiu colectiv și restrâns temporal. Însă MCE elimină obligativitatea practicilor precedente și are disponibilitatea expresă spre cele noi, necunoscute, din alte timpuri sau tradiții.²⁰

Formulări de „Răspuns” sau zone de de/re/construcție rituală și organizatorică cu impact spațial

A. Omiletica

S-a înlocuit discursul omiletic către congregație cu abordarea nepretențioasă, informală și dialogică, într-o manieră care implică dialogul, o predicare comunitară, în care predicatorul este mai mult un facilitator al dialogului. Aici se pot observa originile protestante ale MCE care critică omiletica elitistă, expozitivă, însă această critică duce mai departe principiul atenției comunitare a tradiției bisericii comunitare/de cartier și reține importanța comunicării verbale într-o manieră omiletică, la fel cum rămâne și utilizarea Sfințelor Scripturi, dar și ea, notează Gerardo și Jones este un membru al comunității cu care se conversează. Cealaltă dezvoltare este predicarea provocatoare prin care audiența este zguduită din starea de confort, predicatorul fiind un *provocateur* asemeni profetilor antici, asumându-și un mesaj care deconstruiește piosul artificial iar aceasta are menirea de a împinge membrii audienței în zone cu care nu sunt familiarizați în scopul unei schimbări necesare de perspectivă, în aceeași manieră prin care în pictura avangardistă se folosesc culorile stridente. Aceste maniere sunt considerate a fi rezultatul natural al dialogului creștinului cu comunitatea din care face parte sau lumea.

B. Conducerea (mult) mai puțin ierarhică

Structura de conducere este plată, mult mai egalitară, iar tendințele ierarhizante sunt refuzate constant. Clerul este cu precădere angajat part-time, cultivând exemplul paulin al integrării sociale și al autosusținerii financiare. Deși mulți lideri atrag adepți există o opoziție explicită față de cultul personalității și este încurajată umanizarea, se insistă asupra legături pe orizontală între membri, iar titulatura slujbelor bisericesti lipsește din buletinul programului bisericesc – se folosesc numele proprii

20 Gerardo & Gladys, 111.

ale oamenilor și atât. Structura congregațională ideală în MCE este una profund neinstituțională, descentralizată, egalitară, spontană și relațională, fără spații de manevră ascunse și energică. Însă în practică, această descentralizare duce totuși la o inegală influență și se coagulează un grup de lideri în cadrul comunității a aceluia care au influență și cu o personalitate puternică datorită nevoii de funcționare a organizației, așadar calitatea orizontalului leadershipului diferă de la o congregație la alta. Însă congregațiile MCE privesc propria ierarhie cu luciditate și se străduiesc să distribuie puterea și să implice pe cât mai mulți.

C. Închinarea publică eclectică și de context slab

Deși nimic nu este tipic în MCE, Bielo, Gerardo și Gladys notează amestecul inedit al sacramentalismului și anistorismul în elementele liturgice. Se păstrează sacramentele de bază, asemenea mediilor neo-protestante: botezul și Cina Domnului însă sunt adăugate eclectic și altele elemente care aparțin contextelor de origine ale creștinilor emergenți – rugăciunea colectivă, folosirea calendarului bisericesc occidental tradițional, folosirea imaginilor și icoanelor, exerciții și reguli spirituale, proiectarea unor experiențe de închinare multisenzoriale, regândirea rolului materialității în închinare, precum și includerea artelor contemporane – considerate „transformance art”: - care poate varia de la distribuirea ritualică a unui obiect pe care oamenii îl pot lua acasă până la coregrafii colective ca mișcări ritualice simple și de-mecanizate mișcări ale trupului. Aceste experimente și experiențe fiind de fapt parte a „conversației liturgice” interne transtemporale a bisericii, între practicile din trecut, prezent și viitor.

Ritualul Împărțășaniei are multe forme în MCE: membrii așezați pe scaune înmoaie individual bucăți de pâine în vinul dintr-un pocal așezat la fiecare masă, în alte ocazii fiecare îl servește pe celălalt. De cele mai multe ori ritualul și momentul sunt mult mai informale, oferind un rol mult mai proeminent în participare laicilor decât în bisericile creștine tradiționale, fie din tradiția sacramentală istorică, fie evanghelică protestantă. Deschiderea constantă și deliberată, față de membri și ne-membri, față de forme multiple ale ritualului și experienți ale momentului accentuează pluralitatea internă a congregației.

D. Spațiul urmează comunitatea

Multe din spațiile în care se închină creștinii emergenți nu sunt dedicate ca biserici – restaurante, muzee de artă, holuri de magazine, depozite

de marfă/hambare vechi dezafectate, biserici vechi sunt fie închiriate, fie renovate, într-un efort intenționat de a reconstrui spațiul într-o manieră care să distanțeze participantul de rândurile de bănci, altar și amvon.

Atât arhitectura, cât și aranjarea scaunelor se distanțează de noțiunile stereotipice ale bisericii pentru a accentua egalitarismul, artisticul și dialogul. Aranjamentele sunt de obicei simple, dar nu stoice.²¹ Pe partea exterioară a spațiului sunt așezate mese de bun-venit, mese de Împărtășanie/rugăciune sau spații de depozitare temporară. Iluminarea este discretă, favorizând contemplația. Așezare poate fi pe scaune în jurul unor mese, sau pe canapele, așezate concentric în jurul unui scaun de bar - Congregația *Solomon's Porch*. Tot în cadrul acestui grup pe pereți sunt afișate opere de artă ale congregației. Pe peretele opus intrării este o cruce mare, iar la piciorul ei nu sunt icoane, ci portrete ale membrilor congregației. Alte grupuri se așează în jurul unor mese, facilitând conversația sau reorganizează spațiul în mod deliberat.

Grupurile emergente care nu au același loc de întâlnire migrează sau aleg spații în funcție de eveniment/activitate: Congregația emergentă din Cincinnati *Thinplaces* are activități „multi-sit” în funcție de ziua săptămânii și evenimentul pe care îl desfășoară: de două ori pe săptămână „un drum de artă” (vizită un muzeu local), întâlnirea săptămânală de grup ce face jurnalism pentru congregație/comunitate și un „map-room” (camera hărților) lunară – aceasta din urmă este asemenea unei instalații artistice cu mai multe stații contemplative pe care le creează membrii bisericii. În Belfast grupul emergent Ikon, a migrat în funcție de nevoi în spații diverse: cripta unei biserici prezbiteriene, cazarma unei unități de poliție, muzeul Centrului de Artă Metropolitană (MAC), barul muzical Black Box.²²

Contrastul față de organizarea spațială tipică a bisericilor este esențială, iar închinarea este intenționat organizată în afara cadrelor sacre tradiționale pentru a promova deschiderea, incluziunea socială, comunitarul, justiția socială, invazia lumii de către biserică, profanului de către sacru.

Eclectismul masiv, natura profund eterogenă, critica practicilor bisericilor tradiționale au concertat în crearea unei „congregații pluraliste” cu scopul final de a crea un spațiu în care individul să fie acceptat și în

21 Gerardo și Gladys, 129.

22 Ibidem, 130.

care să își regăsească acea practică religioasă care să corespundă așteptărilor sale cel mai bine.²³

Concluzii

Spațiile pentru grupurile MCE trebuie oferi o perspectivă egalitaristă și inclusivă pentru membrii participanți. Libertatea indivizilor de crede și de a se închina conform credinței și convingerilor lor este fundamentală și implicită pentru creștinismul emergent. Iar exprimările organizaționale până în prezent par a reflecta consecvent acest libertarianism al conștiinței.

Așadar, s-ar putea afirma că parcursul tradițiilor protestante și comunitare anterior pare un pas natural făcut în continuarea pașilor anteriori: dinspre spațiul liturgic focalizat sacramental și simbolic, apoi către spațiul unei comunități logo-centrice, iar apoi în cadrul MCE spațiul se organizează în jurul unei comunități în care cuvântul este dizolvat și asimilat. În congregațiile creștinismului emergent spațiul sacru este determinat de natura și structura comunității care îl ocupă și și-l apropiază într-un fel de *squat* ritual spiritual, eclectic, nu departe de avangardă artistică ca manieră.

Atunci când comunitatea nu este una în tranziție și se regăsește în același spațiu, organizarea acestuia este departe de forma tradițională bazilicală longitudinală, având o dinamică a congregației care nu depinde de lider, ci de întreaga comunitate – de aceea este preferat spațiul organizat concentric, un pas mai departe de la semicercul bisericilor moderne comunitare sau neoprotetante ale secolului XX. Totodată se recuperează vizualul pierdut în elanul iconoclasmului reformat, dar nu într-o manieră a venerației tradiționale, cât în manieră simbolică și creând spațiu de expresie viu pentru comunitatea participantă.

În MCE, concentrarea asupra comunității care își apropiază spațiul, face ca verticalul monumental să cedeze în favoarea dispunerii pe orizontală, iar aceasta va fi orientarea predominantă – cu diferențe de nivel doar rol funcțional și temporar – altarul și amvonul fiind eliminate. Centrul geometric este focal doar tranzitoriu, el este mai degrabă dinamic, pentru a facilita momentele în care congregația să participe sau să se angajeze într-un dialog colectiv, întrucât nu există un sens sau o direcție

---

23 Ibidem, 163.

explicită, fermă care să fie mai presus de ce se întâmplă în comunitate și cu comunitatea – în consecință spațiul bisericii va fi în mod necesar modular, polivalent. Iar dacă spațiul nu poate fi atât de multi-modal, atunci, va fi fragmentat funcțional prin concept.

Amenajarea interioară a spațiului va servi de asemenea și valorile comunității de inclusivitate, nefavorizând vreo categorie socială dintre membri, ci doar subliniază funcționalitățile și invită membrii la participare activă; decorarea spațiului va fi determinată de simbolicul unor realități prezente cu care membrii congregației interacționează și pe care și le pot însuși sau cu care se pot identifica – comunitatea, alcătuită din individualități a căror spiritualitate este valorizată rămânând criteriul final după care spațiul este construit și organizat.

Bibliografie

- ✦ Cooper, Travis. “Emerging, Emergent, Emergence: Boundary Maintenance, Definition Construction, and Legitimation Strategies in the Establishment of a Post-Evangelical Subculture.” *Journal for the Scientific Study of Religion* 56, no. 2 (2017): 398–417
- ✦ Fiddes, Victor H. *The Architectural Requirements of Protestant Worship*. Toronto: Ryerson Press. 1961.
- ✦ Howes, Graham. *The Art of the Sacred: an Introduction to the Aesthetics of Art and Belief*. London: I.B. Tauris & Co. 2010.
- ✦ Kieckhefer, Richard. *Theology in Stone: Church Architecture from Byzantium to Berkeley*. New York: Oxford University Press. 2008.
- ✦ Lloyd Taylor, Mark și Alissabeth Newton. “Praying at the Edges: Theology of an ‘Emergent,’ Anglo-Catholic Sunday Evening Eucharist.” *Worship* 90, no. 3 (May 2016): 246–69
- ✦ Marti, Gerardo. Ganiel, Gladys. *Deconstructed Church: Understanding Emerging Christianity*. Oxford University Press. 2014.
- ✦ McAlpine, William. *Sacred Space for the Missional Church: Engaging Culture Through the Built Environment*. Eugene, Or: Wipf & Stock. 2011.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe. “Key aspects of the Freedom of Conscience.” *Jurnalul Libertății de Conștiință - Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*, Editions IARSIC, Les Arsc, France, vol. 6, no. 1 (2016): 30-37
- ✦ Smith, Scott. *Authentically Emergent : In search of a truly progressive Christianity*, Eugene: Cascade Books. 2018

- ♦ Tickle, Phyllis, and Danielle Shroyer. *The Great Emergence: How Christianity Is Changing and Why*. Grand Rapids, Mich: Baker Books. 2012.
- ♦ White, James F. *Protestant Worship and Church Architecture: Theological and Historical Considerations*. Eugene, Ore: Wipf and Stock Pub. 2003.
- ♦ Whytock, Jack.C. "The reformation of space for public worship: Past and present – Continuing the discussion." *In die Skriflig/In Luce Verbi* 52, 2010, <https://doi.org/10.4102/ids.v52i3.2307>.